

*Т.М. Курінна
(м. Київ)*

МЛІЇВ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У статті досліджується історія села Млієва та його окремих хуторів Платонів та Хропалів. Розглянуто значення діяльності видатних особистостей Старого і Нового Млієва.

Ключові слова: *Мліїв, Т. Шевченко, Платонів, Хропалів, Скиття, Хропаль Олексій Іванович, Платон Симиренко.*

В умовах українських реалій особливо актуальними є дослідження краєзнавчої тематики, зокрема, історії міст, містечок, сіл Черкащини в контексті історії України. Вивчення історії міст, містечок — могутній духовний потенціал для виховання підростаючого покоління, молоді. Таким чином, привертає увагу історія містечка, нині — великого села Млієва, Городищенського району, Черкаської області. Адже Мліїв освятив своєю присутністю Тарас Шевченко. Як на цю проблему дивляться вчені, спеціалісти? Спробуємо розібратися в цих питаннях.

Фрагментарно згадували історію Млієва ХІХ — початку ХХ ст. дореволюційні автори О.В. Чугаєв¹ та П.Р. Сльозкін². Історія Млієва з глибини до ХХ ст. висвітлена П.М. Крижанівським, О.П. Крижанівським у відомій великій, колективній праці. Зокрема, у ній згадується про перебування Тараса Шевченка у Млієві на території робітничого містечка, побудованого Платоном Симиренком³. Варто відмітити, що вчитель історії Мліївської середньої школи, краєзнавець Прокіп Михайлович Крижанівський спільно зі школярами зібрали експонати, матеріали, документи, речі побуту, які нині зберігаються у музеї історії Млієва. Тут також містяться матеріали та книги про перебування Т. Шевченка на Платоновому і Хропалевому хуторах с. Млієва. Доречі, у сад-станції, у приватних руках знаходиться рераритетний екземпляр першого Кобзаря з авторським підписом Тараса Шевченка.

Ю. Мицик та С. Степенькін висвітлили мліївські події і явища у тісному взаємозв'язку та загальному ракурсі розвитку Городищини, Канівщини, Корсунщини, Смілянщини, Шполянщини, тобто сучасної Черкащини та інших земель, де формувалась українська (русинська) народність, початки якої Михайло Грушевський зараховував до антських часів, починаючи з ІV ст. нашої ери⁴. Отже, названі вище регіони — землі Поросся і Середнього Подніпров'я — центр Русі-України, материкової України, де проживало плем'я полян. Це територія між ріками Дніпром (у районах Києва, Канева, Черкас) та Россю.

Автор даної статті ставить за мету дослідити історію села з глибини до початку ХХ ст., висвітлити перебування Т. Шевченка у Млієві та окремі

топоніми села, а саме Платонів та Хропалів, хутори пов'язані з перебування Тараса Шевченка в Млієві. Виявити видатних особистостей, діяльність яких пов'язана з Старим і Новим Млієвом.

На південній околиці Київської Русі, на так званому Пороссі, у пониззі р. Вільшанки стояв стародавній Мліїв. Коли він виник, достовірно невідомо. Проте дослідники історії вважають, що виникнення села сягає ще часів Київської Русі. Тоді територія Млієва була розташована на південних околицях Поросся. На південь простягався Дикий Степ, звідки нападали різні тюркські племена і постійно точилися жорстокі бої. Хани берендеї (чорні клобуки), а пізніше половців брали дозвіл у київських князів проживати на Пороссі, а за це допомагали охороняти їхні землі.

У літопису і пізніших історичних документах згадано про ханів Тоглія (Томглій) та Ітомглія. Історики припускали, що назва села Мліїв походить від одного з цих імен.

Як свідчить «Повість минулих літ», у кінці XI ст. на широких дніпровських просторах, між р. Тясмином та р. Стугною, з дозволу київських князів випасали свої табуни тюркські племена берендеїв на чолі з ханом Ітомглієм. Історики вважають, що від імені хана походить і назва Ітомгліїв, яка згодом стала Мгліїв, Імгліїв, Імліїв⁵ і нарешті Мліїв.

Тюркські племена поселились на кутку Липник, оточеного великими старими липами та іншими деревами. Так з'явилась назва мліївського кутка Липник. З часом чорні клобуки приєдналися до місцевого населення й увійшли до його складу.

У науковій монографії «Корсунщина козацька» Ю. Мицика та С. Степенькіна, автори стверджують, що одна велика орда рухалася Лівобережжям на Переяслав і обложила м. Пісочен. Друга — йшла Правобережжям, і про неї літописець у «Літопису руському» писав, зокрема, так: «А другі (половці — Ю.М.) пішли по тій стороні Дніпра до Києва і стали біля Корсуня. Цією ордою командував половецький хан Тоглій, брат Бокмиша»⁶.

Хани Тоглій та Якуш взимку 1190–1191 рр. знову хотіли вдарити на Русь-Україну десь у районі сучасної Сміли та, почувши, що проти них вийшов сам київський князь Святослав Всеволодович, повтікали, покинувши свої прапори й списи. Князем Рюриком 1192 р. був укладений мир із Кунтувдієм, а восени 1193 р. він і князь Святослав у Каневі уклали мир з Тоглієм, Якушем та іншими половецькими ханами. Проте мир був нетривалим.

Іншу версію походження назви Мгліїв (від слова «мгла», тобто туман, що постійно стояв над поселенням на р. Вільшанці) вважаємо теж достовірною. Адже в цих місцях у результаті людської діяльності сталися зміни у природі: обміліла Вільшанка, висохли її притоки, пересохли джерела. Топоніміка і топографія кутків та урочищ залишає пам'ять про місця поселень людей тут, на родючих землях у глибоку давнину. Ці землі знаходяться вище від русла повноводної колись річки та болотистої, покритої влітку туманами місцевості.

Тумани постійно стояли над містечком на р. Вільшанка⁷. Тому старожили села переказують, що нібито заболочена місцевість, луки виділяли пари газу, від чого часто мліли люди. Тому поселення отримало назву Мгліїв⁸.

Ще одна версія назви села, а багато віків назад містечка Мглиєва, що начебто проїжджала через село цариця й умліла.

Історик Л. Похилевич писав у 1864 р.: «Млиев, село при р. Ольшане, в 4 верстах ниже м. Городище. Жителей обоего пола: православных 4269, римских католиков — 10, евреев — 79. В прежние века Млиев носил название местечка Мглиева и был главным в округе, еще до возвышения Смелы»⁹. Відомо, що місто Сміла виросло від того, що змінилися торгово-економічні шляхи.

Прослідкуємо над версією виникнення містечка Мглиїв. Зокрема, згадка «Повісті минулих літ» про будівництво великим князем київським Ярославом Мудрим міст понад Россю безпосередньо стосується й Корсуня. 1032 р. князь «почав ставити городи по Росі»¹⁰. Залишки оборонних споруд цього часу було виявлено біля Корсуня та ряду інших населених пунктів сучасної Корсунщини, у тому числі в лісі сучасного Млієва раніше Корсунського, Петровського, нині Городищенського району.

Також «у другій половині XII ст. київські князі розпоряджалися «чорноклобуцьким» Пороссям як одним із своїх найбільш вірних уділів»¹¹ та ін. До таких уділів держави належали міста-фортеці: Корсунь, Дверин (Деренківець), Старий Мліїв, Родень, що стояв біля теперішнього Канева¹² та ін. Таким чином, Старосілля — це старе село, звідки вийшов сучасний Мліїв. У старому селі проживали нащадки слов'янського племені полян. Тож, у Новому Млієві тюркські племена-берендеї, з'явилися пізніше.

У літописах XI, XV та I половини XVI ст. серед міст Черкащини зустрічається також Мліїв. На землях повіту, що займав басейн річки Росі та Тясмину на Правобережжі й великі простори біля Сули, Псла, Ворскли та Самари — на Лівобережжі, поступово розвивалося землеробство, ремесла, споруджувалися нові міста й села, поширювалися товарно-грошові відносини.

Хоча перша писемна згадка про Мліїв належить до 1499 р.¹³, але як видно зі сказаного, історія старого села сягає часів Київської Русі.

Старий та Новий Мліїв були зокрема позначені на карті французького інженера Боплана, який у 1630–1638 рр. перебував на службі у польського уряду і будував фортеці на півдні України¹⁴.

1648 р. Млієвом оволоділи війська Богдана Хмельницького. Відтоді Млієв став ранговим містечком гетьмана, а невдовзі — центром Млієвської сотні Корсунського полку, тобто полковим містечком гетьмана на річці Вільшанка.

Вільшанка та її притоки були природним водним форпостом від нападу ворогів у давнину. Річка омивала стародавню фортецю на полі Подол. Про фортецю та історичні події, пов'язані з польською добою й Богдановими часами, згадував Михайло Старицький у романі «Буря». Фортеця пов'язана з історичним минулим регіону. Тут мешкала полячка Олена, яку покохав Богдан Хмельницький. За переказами старожилів села Млієва, одна із дочок Богдана каталася на конях підземним ходом. Панські розваги починалися від гори Могили Нового Млієва. Їзда верхи конем завершувалася в урочищі Ціваковому Старого Млієва.

Як засвідчила в березні 2012 р. мліївчанка Подупейко Марія Федосіївна, будучи 14-літньою дівчинкою, йдучи до своєї тітки, вона бачила польські хати.

У квітні 2012 р. Кравченко Петро Іванович згадував, що хати стояли узбіч старої дороги.

Таким чином, на початку XX ст. на Подолі стояло 50 польських садіб. Думаємо, що їх могло бути і більше. Як згадувала Марія Федосіївна, влада переселила поляків через їхнє посольство, мабуть, до Польщі. Нібито у Млієві поляки заважали. І тому їх виселено...

Киянин, родом із Млієва, Володимир Регнацький у радянські часи, пролітаючи над полем Подолом, бачив чотирикутник.

У Млієві, із Богдановими часами пов'язаний топонім Скиття — урочище на лісистій околиці Млієва біля селища Ірдинь. За універсалом Б. Хмельницького 1656 р., «20 дня января на мeste ныне называемом Монастырище, в 4 верстах расстоянием от нынешнего (Виноградського Ірдинського — Т.К.) вверх по Ирдыню находился скит»¹⁵. Як зазначено в переказах, тут знаходився скит — невеликий монастир.

На думку корінної жительки цього кутка Буркут Надії, куток називають Скиттям, бо жителі скуткувалися у поселення.

На думку, висловлену у березні 2013 р., теж корінним жителем кутка Скиття Шевченком Сергієм Івановичем, скитальці, скуткувавшись, попросили поселитися у власниці земель Мошногогородищенського маєтку графині Катерини Балашової. Таким чином, виникло поселення Скиття, як вважав С. Шевченко. До речі, скітяни проживали і в густому лісі.

До XVIII ст. навколо Млієва стояли дрімучі, непрохідні ліси, які були місцем для полювань і розваг. Особливий інтерес викликає той період розвитку Млієва, коли містечко входило до Мошногогородищенського маєтку, подарованого у серпні 1884 р. на день народження Катерині Андріївні Балашовій — уродженій графині Шуваловій. Маєток їй дістався за духовним заповіту від бездітного рідного дядька, генерал-ад'ютанта князя Семена Михайловича Воронцова¹⁶.

Про факт дару маєтку Катерині Андріївні Балашовій згадувала в 1973 р. вчителька російської мови і літератури Мліївської восьмирічної школи Марія Федорівна Буркут. За її словами, документ про спадок Мошногогородищенського маєтку подарували, піднісши на тарілці з голубою каймою. Звідки і пішов вислів «тарелка с голубой каёмочкой»¹⁷.

Катерина Андріївна Балашова значно молодша за свого чоловіка — царського егеря Миколу Петровича Балашова. Він походив із відомих російських землевласників.

Господарський принцип Балашова у Мошногогородищенському маєтку був такий: «створювати, а не руйнувати»¹⁸. Зауважимо, господарський принцип Балашова не застарів у часі і донині.

Мошногогородищенський маєток налічував 68 тис. душ населення, яке було розподілене у двох містечках: Городище і Мошни, а також у чотирнадцяти селах: Хлистунівка, Набоків хутір, Дирдин хутір, Мліїв, Старосілля, Свинарка, Валява, Деренківець, Драбівка, Байбузи, Білозери, Тубільці, Шелепухи і Хрещатик та в п'яти малих селах: Будище, Лозівок, Єлизаветівка, Секірна та

Станіславчик, які склали шість волостей: Городищенську, Хлистунівську, Деренківецьку, Старосільську, Мошенську і Шелепухську. Довжина всієї дачі Мошногородищенського маєтку з північного заходу на південний схід близько 65 верст при ширині від 25 до 35 верст із загальною площею 42 378 десятин і 161 кв. саж. землі.

У XVIII ст. Мліїв входив до Мошенського ключа, який належав Янушу Вишневецькому. По смерті Я. Вишневецького (1732 р.) Мліїв як частина Мошенського ключа перейшов до його дочки Урсули, яка вийшла заміж за князя Радзивілла, воєводу Троцького. Кордони маєтку Урсули Вишневецької за чоловіком Радзивіллою сягали у Канівському повіті до Ржавця і Голяків¹⁹.

1776 р. граф Моравський продав Мошногородищенський маєток князю Любомирському — магнату і власнику всієї Смілянщини. До тодішньої Смілянщини входив і Городищенський ключ. До речі, у другій половині XVIII ст. Станіславу і Михайлу Любомирським належав Дубенський замок. 1993 р. замковий комплекс ввійшов до складу Державного історико-культурного заповідника Дубного²⁰.

Після Любомирського власником Мошенського ключа був князь Потьомкін²¹. По смерті Потьомкіна Мошногородищенський маєток дістався його родичці Олександрі Енгельгардт (за чоловіком Браницькій). Єлизавета Ксавєрівна Браницька вийшла заміж за князя, фельдмаршала Семена Михайловича Воронцова²².

Варто зазначити, що князь М. Воронцов підтримав підприємливих Симиренків, вихідців із народу. Був укладений вигідний договір на оренду землі. Зауважимо про цей факт підтримки в умовах капіталізму.

Платонів хутір знаходиться на відстані 7 км від Городища вздовж траси Городище—Черкаси через Ірдинь. На хуторі жила родина Симиренків. Тут були розміщені будинки, які вони називали «старий дім» та «старий, старий дім»²³. На цій території й до наших днів збереглися рідкісні декоративні дерева. Зараз там розміщено садінститут та будинки, в яких живуть наукові й інші працівники інституту, амбулаторій, музей, школа, дитячий садок і Будинок культури, в одному з приміщень якого знаходиться Свято-Троїцька церква.

Нині перейменовану названу церкву побудували власники цукрового заводу у Млієві. Дерев'яна церква при заводі носила ім'я Архидіакона Стефана²⁴.

На Яхновому хуторі жила велика родина Яхненків. Хутір знаходиться на відстані 11 км від Городища та розташований на площі 34,4 га землі. Назва хутора безпосередньо пов'язана з іменем Яхненка Кіндрата Михайловича — купця I гільдії, співвласника фірми «Брати Яхненки і Симиренко». Збереглася хата Яхненка. У ній і добудованому приміщенні знаходилася садстанційська восьмирічка. Шкода, що хата Яхненка, як і споруда старої школи, знаходяться в жалюгідному стані. Вважаємо, що під час святкування 200-літнього ювілею Великого Кобзаря, туристам цікаво було б відвідати ці місця.

Варто назвати Хропалів хутір Млієва, де проходили стежки Тараса Шевченка.

Хропалів хутір знаходиться від Городища на відстані 12 км над трасою Городище — Черкаси, через Ірдинь, розташований на 125,9 га землі. Він є одним

із наймальовничіших куточків Черкащини, але діяльність орендаторів ставків у певною мірою порушила природну гармонію ставків і лісу.

Хропалів — родинний хутір службовця фірми «Брати Яхненки і Симиренко», титаря заводської церкви, родича Симиренків, уродженця Млієва Хропаля Олексія Івановича, одруженого на рідній сестрі Платона Федоровича Симиренка — Наталі²⁵.

1859 р., повернувшись із заслання, Тарас Шевченко здійснив давню мрію — відвідав рідні місця. Наприкінці червня цього ж року Шевченко заїхав до свого приятеля — одного з службовців фірми Олексія Хропаля. Проте не застав його вдома зайшов до Платона Симиренка. Невдовзі з'явився і Хропаль. За кілька хвилин Шевченко вже був з усіма як свій. Але ті відвідини обмежилися кількома годинами. Та через кілька днів, 8 липня, Шевченко вдруге побував у Млієві. Комфортно влаштувався на квартирі Хропаля. Подарував йому офорт «Приятелі». Відпочив у відомій альтанці Хропаля. Обідав Тарас Шевченко у Платона Симиренка. Потім оглянули завод, майстерні, містечко, теплицю, училище.

Шевченка дуже схвилювало дбайливе ставлення до людей. Зі сльозами на очах він обійняв одного із цукрозаводчиків Яхненка, поцілував і зворушено промовив: «Батьку! Що ти наробив!»²⁶.

Як відомо, меценат Платон Федорович Симиренко спонсорував видання «Кобзаря»²⁷. Всім відомо, що Платон Симиренко надав 1100 рублів, а Шевченко повернув борг примірами «Кобзаря»²⁸.

До речі, меценати Симиренки утримували всього до десятка навчальних закладів для народу.

А Тарас Шевченко мріяв написати книги, підручники для народних шкіл. Не всі мрії Шевченка про написання книг, підручників для початкових, народних шкіл, на жаль, не збулися...

Тарас Григорович ішов пішки від Симиренків у Корсунь до двоюрідного брата Варфоломія, який працював управителем у князя Лопухіна. Тут варто навести невідомі факти із життя Шевченка. По-перше, митець ішов через центр села Млієва. Зайшов у дідівську садибу вчительки-мліївчанки Катерини Яківни за чоловіком Буркут. Попросив напитися води, посидів на широкій призьбі хати і, подякувавши, пішов Низькою вулицею. Далі через греблю річки Вільшанки, через вигін Тарас Шевченко йшов вгору старою дорогою до гори Могила на Деренківець, а далі — до Корсуня.

По-друге, наприкінці 2011 р. нам стало відомо від студентки-заочниці НПУ імені М.П. Драгоманова, що на Волині Тарас Шевченко малював і безкоштовно дарував ікони.

Назва вулиці Симиренків на території мліївської садстанції говорить сама за себе. Прикро, що відому на весь світ садівничу школу Л. Симиренка закрито. Приміщення школи руйнується, скло у вікнах побите. Приміщення не зберігається як історична пам'ятка для жителів, гостей, туристів краю. Хоча частина будівлі школи відведена під діючу православну церкву.

На вказаній вулиці збереглися симиренківські будинки і приміщення.

На цій вулиці живе дружина академіка, помічника спікера парламенту Миколи Михайловича, Галина Олександрівна Артеменко. Яка популяризує

діяльність діяча радянської епохи. Завдячуючи його енергії, організаторським та господарським здібностям Мліїв має музей родини Симиренків. Експонати до музею збиралися працівниками, науковцями по всьому Радянському Союзі. Гості і жителі села, які відвідують музей родини Симиренка традиційно дізнаються про перебування Тараса Шевченка у Хропаля і Платона Симиренка, відвідування робітничого містечка, про факт підтримки П. Симиренком Тараса Шевченка у виданні «Кобзаря».

Таким чином, історія Млієва, топоніміка села, тісно переплетена з перебуванням Великого Тараса, життям і діяльністю відомих особистостей, які зробили свій внесок у відродження України. Подальші історичні дослідження Млієва, розкриють завісу правди на історію краю й України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

¹ *Чугаєв А.В.* Описание и справочная книга Черкасского уезда Киевской губернии. — Черкассы: Тип. Х.Д., 1911. — 173 с.

² *Слезкин П.Р.* Описание Мошногородищенского Имения Ея Высокопревосходительства Екатерины Андреевны Балашевой. — Т. 1. — К.: Тип. А.Я. Неймана, 1913. — 385 с.

³ *Тронько П.Т., Бажан М.П.* Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область. — К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. — С. 142–143.

⁴ *Мицик Ю., Степенькін С.* Корсунщина козацька. — Корсунь-Шевченківський, 1997. — 87 с.

⁵ *Тронько П.Т., Бажан М.П.* Вказ. праця. — С. 142.

⁶ *Мицик Ю., Степенькін С.* Вказ. праця. — С. 9.

⁷ *Курінна Т.М.* Історія села Млієва: моногр. — К.: Поліграф. вид-во Ін-ту історії України НАН України, 2003. — С. 16–17.

⁸ *Курінна Т.М.* Історія благодійності на Середньому Подніпров'ї з найдавніших часів до початку ХХІ ст.: навч. посіб. — К., 2003. — С. 17.

⁹ *Похилевич Л.* Сказания населенных местностях Киевской губернии. — К., 1864. — С. 630.

¹⁰ *Мицик Ю., Степенькін С.* Вказ. праця. — С. 6–7.

¹¹ *Курінна Т.М.* Історія села Млієва. — С. 21.

¹² *Курінна Т.М.* Історія благодійності на Середньому Подніпров'ї з найдавніших часів до початку ХХІ ст. — С. 21.

¹³ *Тронько П.Т., Бажан М.П.* Вказ. праця. — С. 143.

¹⁴ *Мицик Ю., Степенькін С.* Вказ. праця. — С. 21.

¹⁵ *Похилевич Л.* Указ. соч. — С. 45.

¹⁶ *Филиппченко М.Е.* Мошногородищенское имение Екатерины Андреевны Балашовой, Киевской губернии, Черкасского уезда, при местечках Мошны и Городище. — К., 1861. — С. 1.

¹⁷ Там же. — С. 7.

¹⁸ Там же. — С. 111.

¹⁹ Там же. — С. 11.

²⁰ Там же. — С. 33.

²¹ Мошногородищенское имение Екатерины Андреевны Балашовой: домашній архів Тетяни Курінної. — 2011. — С. 4, 51.

²² *Маркина В.А.* Магнатское поместье Правобережной Украины II половины XVIII века. — К., 1961. — С. 4.

²³ *Курінна Т.М.* Історія села Млієва. — С. 169–170.

²⁴ *Курінна Т.М.* Історія благодійності на Середньому Подніпров'ї з найдавніших часів до початку XXI ст. — С. 171.

²⁵ *Курінна Т.М.* Історія села Млієва. — С. 78.

²⁶ *Володимир Чос.* Городище: велика історія маленького міста. — Черкаси: видавець Ю. Чабаненко, 2011. — С. 52.

²⁷ *Курінна Т.М.* Історія села Млієва. — С. 173.

²⁸ *Володимир Чос.* Вказ. праця. — С. 5

Стаття надійшла до редколегії 10.11.2014 р.

МЛИЕВ В КОНТЕКСТЕ ІСТОРИИ УКРАИНЫ

В статье исследуется история села Млиева и его отдельных хуторов Платонов и Хропаль. Рассмотрены значение деятельности выдающихся личностей Старого и Нового Млиева.

Ключевые слова: Млеев, Т. Шевченко, Платонов, Хропаль, Скиття, Хропаль Алексей Иванович, Платон Симиренко.

MLIEV IN THE CONTEXT OF THE HISTORY OF UKRAINE

The paper examines the history of the village Mliyev and its individual farms Platonov and Hropaliv. Exposed the role of outstanding personalities of the Old and New Mliyeva.

Keywords: Mliev, T. Shevchenko, Platonov, Hropaliv, Skittyta, Hropal A., Platon Sutyrenko.